

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.326

БАЛИЧЕВ О.Ю.

**ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ЗЛОЧИНІВ,
ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 258-4 ТА 258-5 КК УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано склад злочинів «Сприяння вчиненню терористичного акту» (ст. 258-4 КК України) та «Фінансування тероризму» (ст. 258-5 КК України). Уточнено такі поняття як: вербування, озброєння, навчання, використання особи з метою вчинення терористичного акту, а також – фінансування тероризму, фінансове та матеріальне забезпечення. Визначено предмет злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України.

Ключові слова: Тероризм, терористична діяльність, терористичний акт, сприяння вчиненню, фінансування тероризму, вербування, озброєння, навчання, використання особи.

В статті проведено аналіз складових преступлений «Содействие совершению террористического акта» (ст. 258-4 УК Украины) и «Финансирование терроризма» (ст. 258-5 УК Украины). Уточнены такие понятия как: вербовка, вооружение, обучение, использование лица с целью совершения террористического акта, а также – финансирование терроризма, финансовое и материальное обеспечение. Определен предмет преступления, предусмотренного ст. 258-5 УК Украины.

Ключевые слова: терроризм, террористическая деятельность, террористический акт, содействие совершению, финансирование терроризма, вербовка, вооружение, обучение, использование лица.

The article analyzes the composition of crimes «Facilitating the commission of a terrorist act» (Article 258-4 of the Criminal Code of Ukraine) and «Financing of Terrorism» (Article 258-5 of the Criminal Code of Ukraine). Such concepts are specified as: recruiting, armament, studies, use of person with the aim of assassinating, and also is financing of terrorism, financial and material providing. The article of crimes, envisaged century of century is certain 258-5 Criminal code of Ukraine.

Key words: terrorism, terrorist activity, terrorist act, facilitation, financing of terrorism, recruiting, armament, studies, use of person.

Вступ. Однією з найгостріших проблем сьогодення є здійснення терористичної діяльності як в Україні та на території іноземних держав, так і у світовому масштабі. У зв'язку зі збройним конфліктом в Україні виникла нагальна необхідність в проведенні антитерористичних операцій у східних регіонах держави. Але складнощі виникають не тільки під час безпосередньої протидії тероризму, а і при його кримінально-правовому визначенні та кваліфікації злочинів терористичної спрямованості. Тож цілком зрозумілі причини спрямованості державної політики на збільшення ефективності заходів боротьби з тероризмом, зокрема і шляхом удосконалення кримінально-правової законодавчої бази.

За існування тероризму відповідають багато факторів, зокрема його фінансування, будь-яке сприяння терористичному акту, втягнення у вчинення терористичного акту тощо.

© БАЛИЧЕВ О.Ю. – аспірант кафедри кримінального права (Інститут права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету)

Тероризм є складним та багатооб'єктним за своєю природою поняттям, яке використовується як в широкому так і в вузькому розумінні. Дотепер не одне з його існуючих визначень не може бути визнано загальноприйнятим. Тероризм включає в себе як терористичну діяльність загалом, так і окремі її прояви, за які законодавцем передбачено відповідальність у Кримінальному кодексі України (далі – КК України). Тобто це окремі статті Особливої частини КК України, такі як ст. ст. 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5, сутність яких полягає в сприянні тероризму тим чи іншим способом.

Кінцевим проявом тероризму є вчинення терористичного акту (ст. 258 КК України), але задля його вчинення винним завжди необхідна більш-менш тривала підготовка, та, найчастіше, певне сприяння зі сторони інших осіб такої злочинної діяльності.

Дослідженню тероризму, як суспільно небезпечного явища, проблемам кримінальної відповідальності за діяння, пов'язані з тероризмом, приділялася та приділяється значна увага у науці кримінального права і інших галузях права. Свої роботи цим питанням присвячували П. В. Агапов, В. Ф. Антипенко, В. О. Глушков, М. М. Васілін, А. І. Долгова, В. П. Ємельянов, В. С. Зеленецький, А. Е. Изетов, М. П. Кіреєв, В. А. Ліпкан, В. П. Тихий, Г. О. Чорний, П. Л. Фріс, О. В. Шамара та інші науковці, беззаперечно зробивши великий внесок у дослідження означених проблем. Проте й до тепер фактично залишається не достатньо розробленою кримінально-правова характеристика таких проявів терористичної діяльності, як сприяння вчиненню терористичного акту та фінансування тероризму, бракує поглибленого аналізу всіх ознак цих складів злочину.

Мета статті. Уточнити поняття вербування, озброєння, навчання, використання особи з метою вчинення терористичного акту, фінансування тероризму, фінансове та матеріальне забезпечення.

Результати. Стаття 258-4 КК України «Сприяння вчиненню терористичного акту» наголошує, що кримінально караним є діяння, яке полягає у вербуванні, озброєнні, навчанні особи з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою [1]. Тож об'єктивна сторона даного злочину включає в себе дії спрямовані на допомогу у вчиненні терористичного акту (при цьому об'єктивна сторона злочину може бути реалізована виключно шляхом активних дій) та виражається у чотирьох формах: 1. вербування особи задля вчинення терористичного акту; 2. її озброєння з такою ж метою; 3. навчання особи, для вчинення нею терористичного акту; 4. використання особи з цією ж метою. Злочин є закінченим з моменту вчинення будь-якої з вказаних дій.

Вербування (від німецького – werben) – наймання людей на військову службу, один із способів комплектування військ [2]. За тлумачним словником української мови вербувати (вербування) означає залучати до якоїсь діяльності, до участі у якій-небудь організації, наймати, набирати людей на роботу (у тому числі і до війська) [3, с. 326]. У розглядуваному випадку відбувається наймання осіб задля участі у злочинній діяльності – вчинення терористичного акту. При цьому слід розмежовувати поняття «участь у вчиненні терористичного акту» та «участь у терористичній групі чи терористичній організації», так само як розрізняють у ст. 257 КК України «Бандитизм» поняття «участь у банді» та «участь у вчинюваному бандою нападі». Особа або є учасником злочинної організації (терористичної групи, терористичної організації, банди, не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування), або ж є співучасником злочину, чиненого такою організацією. Отже вербування особи з метою вчинення терористичного акту виражається в її залученні до вчинення терористичного акту (як правило – одиночного та за винагороду). Таке вербування також включає підшукування особи, що, можливо, має спеціальні навички, або ж бореться за свою віру чи якусь ідею, хай і оманливу.

Озброєння особи з метою вчинення терористичного акту припускає надання їй зброї (вогнепальної чи холодної), боєприпасів, вибухівки для вчинення терористичного акту (як конкретного, так і в майбутньому). Дехто з науковців вважає, що під озброєнням слід розуміти також надання особі військового спорядження [4, с. 100]. Але з цим важко погодитись. На нашу думку слід розмежувати та уточнити поняття «озброєння» та «військове спорядження» щодо ст. 258-4 КК України, адже поняття «озброєння» походить від слова «зброя».

Свого часу у великій радянській енциклопедії давалося визначення військового спорядження – комплект предметів, необхідних для носіння особистою зброєю, боєприпасів, засобів захисту, шанцевого інструмента, запасів продовольства, води та інше [5]. До нього відносилося наступне: для сержантів і солдат мотострілкових військ входили: поясний ремінь, плечова лямка, сумки (гранатна, для магазинів до автомата), чохла (для фляги, малої лопати, маслянки, для захисних панчоха і рукавичок), речовий мішок, в який укладаються плащ-намет і шолом (коли вони не використовуються), казанок, кухоль, запас продовольства. У кишеню речового мішка

вміщуються туалетні обладнання, рушник, ложка і предмети господарського побуту. Речові мішки, як правило, перевозилися і зберігалися в бойових і транспортних машинах. Військове спорядження сержантів і солдат інших родів військ і вояцьких спеціальностей відрізнялося в основному предметами, призначеними для носіння боєприпасів відповідно видам встановленої ним зброї. У комплект військового спорядження для офіцерів входили: поясний і плечовий реміні, польова сумка і кобура для пістолета [5].

Конструкція і склад військового спорядження залежали від роду військ та від розвитку озброєння, тактики і технічного оснащення.

Відповідно до п. 22 «Інструкції про організацію речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період» № 232 від 29.04.2016 р. спорядженням до зброї є кобура, сумка для ручних гранат і патронів тощо [6].

У довідникових словниках української мови військове спорядження визначається як – предмети озброєння, одягу та побутового вжитку бійця, а також пристрої для їх перенесення, тобто: бойове спорядження, військове спорядження; спорядження авіаторів – комбінезони, шоломофони, окуляри, парашути [6, с. 38].

У Постанови пленуму верховного суду України (далі – ППВС України) № 3 від 2002 р. «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» наголошується – характерною ознакою зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв та радіоактивних матеріалів є їх призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження оточуючого середовища [8, с. 214]. А у п. 13 ППВС України № 15 від 2003 р. «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» зазначається, що зброєю визнаються предмети, призначені для ураження живої цілі, і що вона може бути як вогнепальною (у тому числі гладкоствольною), так і холодною». При цьому, такі предмети не повинні мати іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення [8, с. 362]. Предмети ж, які підпадають під поняття «військове спорядження» мають і інше призначення (наприклад – побутове). Тож, було б доцільним доповнити диспозицію ст. 258-4 КК України, та викласти її, наприклад, у наступній редакції: «Вербування, навчання, озброєння особи або надання їй військового спорядження чи інших засобів з метою вчинення терористичного акту, а так само використання особи з цією метою...».

Навчання для вчинення терористичного акту передбачає проведення занять з особами, які будуть вчинювати терористичний акт, їх інструктаж. Це діяння, також, може виражатися у підготовці якихось навчальних матеріалів, посібників, цілеспрямованим викладенням у всесвітню мережу Інтернет такої інформації. Тобто, будь-які дії, спрямовані на надання особам знань та вмінь, необхідних для вчинення терористичного акту.

Під використанням особи для вчинення терористичного акту слід мати на увазі не просто її задіяння у терористичній діяльності або, безпосередньо, під час вчинення терористичного акту, а і застосування особи (навіть як «засобу» вчинення злочину). Мається на увазі, наприклад, використання терористів-смертників, які самі гинуть під час вчинення терористичного акту.

Відповідно до ст. 258-5 КК України, фінансуванням тероризму є будь-які дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації), організації, підготовки або вчинення терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, сприяння вчиненню терористичного акту, створення терористичної групи (організації) [1]. Об'єктивна сторона цього злочину полягає у вчиненні активних дій щодо: 1. фінансового забезпечення; 2. матеріального забезпечення терористичної діяльності. Чим же відрізняються ці два наведені поняття, і що, відповідно, можна розцінювати як предмет розглядуваного злочину?

Фінансування – це будь-які дії в результаті яких кошти (валютні цінності) поступають одержувачу.

Відповідно до п. 1 ст. 4 Митного кодексу України (далі – МК України) під валютними цінностями розуміється: 1) валюта України – грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет та в інших формах, які перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу [9]. Тобто це національна валюта; 2) іноземна валюта, а саме – іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, які перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу. 3) платіжні документи та цінні папери [9] (у тому випадку, якщо вони виражені у валюті

України, в іноземній валюті або банківських металах). 4) банківські метали, тобто золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів [9] (якщо ці предмети можна реалізувати, отримавши кошти, які будуть використані для вчинення терористичного акту або іншого злочину терористичної спрямованості).

Що ж слід мати на увазі, говорячи саме про фінансування тероризму? У ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» № 25 від 2003 р., вказується: фінансування тероризму – це надання чи збір активів будь-якого роду з усвідомленням того, що їх буде використано повністю або частково: 1) для будь-яких цілей окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією; 2) для організації, підготовки і вчинення окремим терористом, терористичною групою або терористичною організацією визначеного Кримінальним кодексом України терористичного акту, втягнення у вчинення терористичного акту, публічних закликів до вчинення терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації, сприяння вчиненню терористичного акту, будь-якої іншої терористичної діяльності, а також спроби здійснення таких дій [10].

Законодавець, характеризуючи фінансування тероризму, оперує поняттям «активи», не враховуючи понятійної бази. Цей термін, зазвичай, використовується в економічних науках. У енциклопедіях з економіки надається наступне визначення поняттю «актив». Активи (лат. *activus* – дійсний) – сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належить підприємству, фірмі, компанії (будівлі, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, вкладення в цінні папери, патенти, авторські права та ін.), в які вкладено кошти власників та інших осіб [11, с. 14]. Наприклад, такі категорії як: результати інтелектуальної власності, патенти та авторські права ніяк не можуть бути предметами, призначеними для фінансування тероризму. Між тим, існує термін «ліквідні активи», тобто – готівка, золото, залишки грошових засобів до запитання на рахунках, депозити терміном до одного календарного місяця, цінні папери, комерційні векселі та інші засоби, які легко реалізуються. Отже, характеризуючи поняття «фінансування тероризму» було б більш правильним використовувати терміни «ліквідний актив» або «валютні цінності».

Тобто, відповідно до зазначеного, предметом злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України можуть виступати, перш за все, кошти (валютні цінності).

Також, об'єктивна сторона «Фінансування тероризму» може виражатися у вчиненні дій з метою матеріального забезпечення окремого терориста чи терористичної групи (організації) чи іншої терористичної діяльності. Тобто це забезпечення матеріальними цінностями, іншою мовою – майном.

Можна навести визначення поняття «майно», яке дається у ППВС України «Про судову практику у справах про корисливі злочини проти приватної власності». Майно – це: житлові будинки, квартири, предмети домашнього господарства, продуктивна й робоча худоба, засоби виробництва, виготовлена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого й виробничого характеру [12, с. 132]. Тож грошові кошти охоплюються поняттям «майно». Відповідно ж до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю та визнаються речовими правами (ст. 190) [13]. В свою чергу, речі можуть бути рухомі та нерухомі. До нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення (ст. 181 ЦК України) [13].

Отже, предметом злочину, передбаченого ст. 258-5 КК України можуть бути фінанси та матеріальні блага, речі матеріального характеру (все те, за рахунок чого можна щось оплатити та (або) придбати), зокрема і реалізувавши майнові права. Це може бути майно (в тому числі – валютні цінності) та право на майно.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України в діючій редакції, офіційний веб-портал Верховної ради України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page?text=%F1%E0%EC%EE%EF%F0%E0%E2%F1%F2%E2%EE>
2. Академічний тлумачний словник. URL: <http://vseslova.com.ua/word/Вербування-17007u>
3. Словник української мови: в 11 томах / А. П. Білоштан, А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, В. П. Градова, П. П. Доценко, І. О. Кільчевський, А. В. Лягутина, С. П. Пригожий, Л. К. Рак; отв. ред. І. К. Білодід. К.: Наукова думка, 1970. Т. 1. 799 с.

4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / П. П. Андрушко, О. Ф. Бантишев, О. О. Бахуринська, П. С. Берзін, Т. В. Варфоломєєва та ін.; за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. К.: Атлетика: КНТ; Центр учбової літератури, 2009. Т. 2. 624 с.
5. Большая советская энциклопедия. URL: <https://slovar.cc/enc/bse/2042403.html>
6. Інструкція про організацію речового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в мирний час та особливий період № 232 від 29.04.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0768-16>
7. Головащук І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К.: Наук. думка, 2004. 448 с.
8. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. 4-те вид., змін. і доп. К.: Скіф, 2009. 536 с.
9. Митний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012, № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
10. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
11. Золотоголов В. Г. Энциклопедический словарь по экономике. Минск: Польша, 1997. 575 с.
12. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах 1973–2000 рр. Х.: Одиссей, 2000. 448 с.
13. Цивільний кодекс України в діючій редакції // Офіційний веб-портал Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4>

УДК 343.13

ДРОЗД А.В.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ОСОБИ

Стаття присвячена визначенню сучасних проблем забезпечення недоторканості права власності під час проведення обшуку особи. Вказано, що відсутність у діючому кримінальному процесуальному законодавстві України єдиної норми, яка б регулювала питання сутності та порядку проведення особистого обшуку створює сприятливе підґрунтя для порушення права власності особи. На підставі проведеного дослідження запропоновано передбачити у КПК України окрему норму (ст. 234-1), присвячену порядку проведення обшуку особи, наведено зміст цієї статті, в якій визначено мету даної слідчої (розшукової) дії, випадки її проведення без ухвали слідчого судді.

Ключові слова: кримінальне провадження; право власності; обшук; обшук особи; затримання, тимчасове вилучення майна.

Стаття посвящена определению современных проблем обеспечения неприкосновенности права собственности при проведении обыска лица. Указано, что отсутствие в действующем уголовном процессуальном законодательстве Украины единой нормы, которая бы регулировала вопросы сущности и порядка проведения личного обыска создает благоприятную почву для нарушения права собственности лица. На основании проведенного исследования предложено предусмотреть в УПК Украины отдельную норму (ст. 234-1), посвященную порядку проведения обыска лица, приведено содержание этой статьи, в которой определены цели данного следственного (розыскного) действия, случаи ее проведения без постановления следственного судьи.

Ключевые слова: уголовное производство; право собственности; обыск; личный обыск; задержание, временное изъятие имущества.

© ДРОЗД А.В. – аспірант (Харківський національний університет внутрішніх справ)